

הרב ראובן יוסף האס

תגובה למאמרו של חובב יחיאלי 'הפיס' (מעלין בקודש י')

ראשית כל, ברצוני לומר יישר כח למחבר ולחבירו על עיסוקם בענייני הקודש והמקדש – תמשיכו בדרך זו וירבו כמותכם!

לפני שניגש להערות נקודתיות למאמר, ברצוני להעיר הערה עקרונית – לא ייתכן ללמוד ולקבוע מסקנות במשניות במסכת תמיד מבלי להזכיר כלל את הגמרא ביומא המקדישה לפייסות פרק שלם.

לגופו של המאמר – ברצוני להעיר כמה הערות, על פי מה שזיכני הבורא לברר בעניין זה של הפיס במסגרת הלימוד בישיבת 'בית הבחירה' בעיר העתיקה בירושלים. בחלק הראשון נבאר שישנן כמה דעות באשר לדרך שבה נערך הפיס. בחלק השני נתייחס למספר נקודות נוספות במאמר.

א.

דרך עריכת הפיס מוסברת במאמר (עמ' 116) על פי הנאמר בתוספתא שאמנם כל כהן היה יכול להוציא אצבע אחת או שתי אצבעות, אולם הממונה בכל מקרה היה מונה אצבע אחת בלבד. אולם עניין זה נתון במחלוקת בין התלמודים. באמת מסקנת הבבלי ביומא (כג.), על פי ברייתא המקבילה לתוספתא הנ"ל, היא שבכל מקרה מונים רק אצבע אחת. לעומת זאת הירושלמי (שם, פ"ב ה"א) אומר שבמקרה שאדם הוציא שתי אצבעות היו מונים את שתיהן.

מתשובת גאונים המתייחסת לעניין זה¹ נראה שתהליך הפייסות במקדש – על כל פנים בפיס השני והרביעי – היה נעשה בשני שלבים:

1. מניין הנוכחים, על מנת לוודא שיש מספיק כוהנים לצורך ביצוע העבודה.² 'מפקד' זה נעשה על ידי מניין האצבעות. דבר זה מדויק מדברי הגמ' ביומא (כב:) "הוציאו

1 תשובות גאונים הרב, סי' ש"ל. בתשובה לפני כן – סי' שכ"ט – נאמר שהשאלה נשאלה 'לבית דין הגדול דכל ישראל' לפני רב האי גאון.

אצבעותיכם – למנין". כאן אין להוציא יותר מאצבע אחת, ואף אם מישהו חולה וכדומה שהוציא שתיים – מונין לו רק אחת.

2. לאחר מכן יש צורך בעריכת פיס בין הנוכחים על מנת לדעת מי מבין הכוהנים יזכה בעבודות השונות. כאן אפשר למנות גם שתי אצבעות לאדם אחד (חוץ ממי שמוציא אגודל, מכיוון שאפשר להערים בה).

כך כתב גם רבנו חננאל (יומא כב:--כג.) בשם רבו, ונראה ששאב את הדברים מאותו מקור.

לעניות דעתי נראה ששיטה זו של הגאונים, מטרתה 'לעשות שלום' וליישב בין הבבלי לבין הירושלמי.

אולם הרמב"ם חלק על שיטת הגאונים, וכתב שעושים רק מניין אחד בכל פיס. ונראה שטעמו הוא משום שלא הוזכר בגמרא שיש לערוך שני מניינים. בתשובה שכתב בעניין זה³ הוא אומר שאביו, יחד עם רבו של אביו, הר"י מיגש, התקשו בדבר הפיס, וכן היה אצל הר"ף (רבו של הר"י מיגש), ובעזרת השמים נתברר לו הדבר. לשיטתו, המוציא שתי אצבעות מונים לו את שתיהן, ובאומרה שהמוציא שתיים מונים לו אחת התכוונה הגמרא למי שמוציא אגודל. ובמשנה תורה (הלכות תמידין ומוספין פ"ד ה"ג) פסק שאף מונים שלוש אצבעות (וכן הוא נוסח התלמוד על פי כת"י מינכן).

כנגדו, רש"י (כג. ד"ה אלא אחד; שלישי), והמאירי (כב. ד"ה ואמר), הבינו בסוגיה שבכל מצב מונים רק אצבע אחת.

2 למשל, בפייס שני בחול צריכים לפחות שלשה עשר כהנים, כאשר בשבתות ובחגים יש צורך אף במספר גדול יותר, וכך גם באשר לפר ולאיל בימות החול.

3 תשובות הרמב"ם מהד' בלאו סי' קכו, מובא במהד' פרנקל על הגיליון בהל' תמידין ומוספין פ"ד, ועי' בפירוש המשניות יומא פ"ב ה"א.

ב.

עתה, ברצוננו להעיר מספר הערות באשר לנקודות שלדעתי לא הובהרו כל צורכן במאמר:

1. בסעיף ג במאמר (עמ' 110) נכתב: "לדברי ר' אליעזר בן יעקב היו במקדש רק שלושה פייסות". דבר זה נוגד את האמור בגמרא ביומא (כו.): "לא רבי אליעזר בן יעקב אית ליה דרבי יהודה... דאם כן בצרו להו פייסות", כלומר רבי אליעזר בן יעקב חייב לסבור שיש פיס נוסף, כי אחרת יחסר לו פיס ממנין הפייסות. ומבאר שם רש"י (ד"ה לא ר"א) שרבי אליעזר בן יעקב נותן פיס למחתה במקום הפיס מן הכבש למזבח.
2. לגבי מה שנכתב שם שפיס ראשון ושני "נעשו בהפרשי זמן" – הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ו, ה"א) כתב:

סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא: סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו, ומבלשין את כל העזרה, ומעמידין עושי חביתין לעשות החביתין, וכל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבוא הממונה ולבשו בגדי כהונה, ויבואו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפיסו פייס ראשון ושני ויזכה כל אחד במלאכתו.

מכאן שהרמב"ם הבין שפיס ראשון ושני נעשו בסמיכות זמן. ואמנם הגמ' ביומא (כד): ביארה שבכל פעם "מפיסין וחוזרין ומפיסין"; ונראה שהרמב"ם לא מחלק בזאת בין הפייסות אלא שהיו מפיסין לפיס ראשון ויוצאין מלשכת הגזית וחוזרין כעבור זמן קצר להפיס לפיס השני.

3. בהערה 1 (עמ' 110) נכתב: "על פי הנוסח הנדפס והמצוי לפנינו, במסכת תמיד ישנם 7 פרקים, אך בכל כתבי היד מחוברים הפרק השישי והשביעי. נראה שיש לתמוך בחלוקה זו...". אפשר בהחלט להסביר את הפיצול שבין פרק ו' לפרק ז' במסכת תמיד, מכיוון שבפרק ו' מדובר על הקטרת הקטורת, ואילו בפרק ז' מדובר על כך שכהן גדול נכנס להשתחוות בלבד. ואם אין מקורות ברורים המצביעים על כך שיש לאחד בין הפרקים – אסור לנו לעשות כדבר הזה. אולם נראה שאכן ישנם מקורות כאלו – לאחר סיום 'שיטה מקובצת' לגמ' במסכת תמיד כתוב ש"אין תלמוד קבוע [למס' תמיד] רק בפרק ראשון ושני ורביעי אבל שלישי וחמישי וששי לא נקבע עליהם תלמוד", ואילו פרק שביעי לא מוזכר שם, וכן הוא בפירוש הראב"ד למסכת תמיד. ובאמת, משנה ב בפרק ז' ממשיכה בסדר העבודות לאחר הקטורת, ובמשנה ג שם כתוב שוב "בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר".

4. בסעיף ד (עמ' 111) נכתב: "הפיס הראשון, הפותח את יום העבודה במקדש, התרחש במקום שבו ישנו הכוהנים – בבית המוקד". ואכן כך משתמע מסדר המשניות בתמיד פרק א, שהרי במשנה א כתוב שהכוהנים ישנים בבית המוקד, במשנה ב בא הממונה ודופק וכשפתחו לו אמר 'מי שטבל יבא ויפיס', ובמשנה ג כתוב שהוא לוקח את המפתח ונכנס מבית המוקד לעזרה. ממשמעות הדברים נראה שהפיס הראשון אכן היה בבית המוקד, וכך מבאר המפרש למס' תמיד (כו. ד"ה זכה), וכן מביא הראב"ד בפירושו לתמיד (כח. ד"ה משטבל) 'תוספות צרפת בשם ר' יעקב' (ואולי דברי המפרש הם הם דבריו של ר' יעקב' הלא הוא רבנו תם).

אולם הרמב"ם, בהלכה שצוטטה לעיל, כתב שאת הפיס הראשון היו מפיסין **בלשכת הגזית**, וכן כתב המאירי (תמיד פ"א מ"ב). כך עולה מפשטות דברי הגמ' ביומא (כה.), המביאה ברייתא⁴ שלפיה הפייסות נעשו בלשכת הגזית, ואינה אומרת שהיה זה רק מהפיס השני.

5. בהערה 4 שם לגבי מיקומה של לשכת הגזית, נכתב: "מנוסח הדפוס עולה כי היא הייתה בצפון העזרה, אך בכל כתבי היד של המשנה כתוב כי היא הייתה בדרום". מהו '**נוסח הדפוס**? ואמנם בגמרא (יומא יט.) גרסו שלשכת הגזית הייתה בצפון ויש לכך סימוכין רבים. כך גם פסק הרמב"ם להלכה (בית הבחירה פ"ה ה"ז), וכך נקטו רוב הראשונים והמפרשים, והם מגיחים את נוסח המשנה כיוון שלדעתם אכן לשכת הגזית הייתה בצפון.

6. בעמ' 112 נכתב "אף לא אחד מן הפייסות התרחש בעזרה". דבר זה מוסבר בתוספות (יומא כה. ד"ה והא), הן משום שהיו צריכים לקחת מצנפת מכהן אחד וגנאי לעמוד בגילוי הראש בעזרה, או משום שהיו עומדים במעגל ואם הדבר היה נעשה בעזרה, הרי חלק מהכוהנים היו צריכים להפנות גבם אל היכל ה'. ובאשר למה שנכתב שם על כך שיש "ניגוד מהותי בין מקום הפיס לבין מקום העבודה" – הגמ' ביומא (כד.; כה.) אומרת שהפיס צריך להיות במקום קדוש, משום "בבית א-להים נהלך ברגש".

7. בסעיף ז' (עמ' 115-116) נכתב, בשם שמואל כהן, שהתיאור במשנת יומא (פ"ב מ"א) במקרה ש"היו שניהם שווים" זהה לשיטה הקרויה כיום "פרד או זוג". אולם רש"י

4 ברייתא זו, מקורה בתוספתא יומא פ"א ה"י (וכן סוכה פ"ד הט"ז) והיא צוטטה בהמשך המאמר הנדון, בסעיף ז (עמ' 116).

(בפירושו למשנה זו, יומא כב.) ביאר שאין עושים פיס רק לשניים אלא חוזרים ועושים פיס בין כולם, וזה לשונו:

‘זאם היו שניהם שוים’ – בכניסתן, אין אחד מהן זוכה לתרום, אבל מעתה **כולם באין להטיל גורל**, ומהו הגורל – הממונה על הפייסות אומר לכולם. הצביעו – הוציאו אצבעותיכם, כל אחד יראה אצבעו.

ואמנם כתב שם בגבורת ארי (ד"ה הממונה), שאינו יודע מניין זאת לרש"י. מכל מקום, כל זה היה לפני תקנת הפיס לתרומת הדשן, כאשר הכוהנים המעוניינים לזכות בה היו עורכים תחרות ריצה ביניהם. אולם לאחר התקנה לא היה עוד מצב שבו נערך פיס בין שני אנשים.

* * *

נסיים בדברי המחבר בראש המאמר ובחתימתו שהפיס הוא לשון פיוס, וכך ביאר המאירי במשנה ביומא: "ולשון פייס הכוונה בו כעין גורל, אבל הלשון הוא שנעשה כדי שיפייס דעתם בכך ולא תהא קנאה ביניהם".

ונזכה בקרוב ש'תחזינה עינינו בשובך לציון **ברחמים**, אכ"ר.